

INVENTARIOS "POST MORTEM" E PREOCUPACIÓNS ESCATOLÓXICAS

Por: Francisco Calo Lourido

Fago votos para que esta revista non remate no presente número, tal como se me anunciou ó me solicitar esta, se a situación non varía, derradeira colaboración. Nas dos números anteriores tratei temas inéditos, extraídos directamente dos fondos documentais, sobre Ons, Portonovo ou O Grove, e para esta non se me ocorre nada mellor que desenrolar o anunciado no título a xeito de despedida, sen esquecer que os inventarios *post mortem* son unha fonte de datos de grande utilidade para reconstruír o pasado. O que pretendo, neste caso, é comparar os bens de dous mariñeiros coetáneos de desigual fortuna e, aínda que esto non sexa

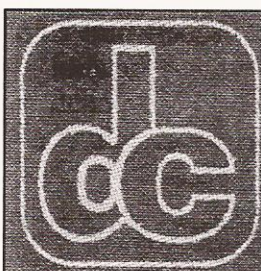

nada rigoroso, pola distancia cronolóxica, dar a coñecer as inxedanzas dun veciño adiñeirado da mesma zona¹.

"En la villa de los grobes a veynte dias del mes de março de milysseiscientos y veinte y tres años" faise reconto e inventario dos bens de Marcos García, morto no Reino de Portugal, a onde fora en calidade de comerciante. En ningún lugar do documento se di que se tratara dun mariñeiro, pero os bens que deixa evidencian que esta era a súa profesión. Por outra banda non é nada estraño que, sendo mariñeiro, se dedicara tamén ó comercio, actividades que tradicionalmente andaban aparelladas, como moi ben

sabemos pola xenerosa documentación pontevedresa que nos presenta ós mareantes baixo o patrocinio do Corpo Santo ou de San Miguel, segundo se dediquen a pescar ou a navegar levando mercadorías para comerciar².

A viúva do tal Marcos García, Constanza Gómez, que di non ter fillos del, pero si de dous matrimonios anteriores, pide que se faga inventario e taxación de tódolos bens do defunto. Chegados o escribán e as testemuñas á súa casa, no Grove, anotan o seguinte: *3 caldeiras de cobre de poñer ó lume, outra para auga e aínda outra pequena, cinco picheis de estaño, tres bacías de madeira, 9 redes "sardiñeiras chumbadas" de a 2 e 3 augas e outras 3 vellas, 2 espineis do congro novos e outro sen rematar e 4 candeeiros; abren cinco huchas e atopan dentro 6 "almadriquezas" (almofadas) recheas de la, 10 sabas de lenzo, outras 2 almofadas e aínda 7 máis, xa vellas, tamén recheas de la, 6 manteis, 6 panos de mesa, 1 cobertor usado, 3 cabezais de cama recheos de la, 4 mantas de Castela usadas e outras catro de albeo, así como roupa do finado. Unha "chaleira" (caixa para trebellos do mar) con aparellos, cordas e 10 liñas, todo usado, unha mesa de gonzos cos seus pes, tres cadeiras de madeira de respaldo e unha cunca de prata sobredourada. Van logo á adegas onde hai un tonel de viño branco de 3 pipas e outro de tinto de 2 pipas. Noutra casa hai un tonel máis, neste caso con viño ullán da terra. A continuación, a viúva, baixo xuramento, declara que nunha casa de Santa Baia de Nantes ten 3 vacas, noutra dun veciño do mesmo Grove media vaca e medio becerro, noutra máis de San Vicente do Grove 2 ovellas novas e vellas, grandes e pequenas. O defunto tamén comprara unha egua e un veciño de San Vicente estalle a deber 6 ou 7 ducados e outro unha "rapada" de millo e outro real e medio ou 2 reais. Igualmente di que o defunto, ó ir para Portugal, levou viño para vender e sacou da casa dela certa cantidade de polbo (non sabe canta) que tamén vendeu*

C/ Sol, 40 - 42
15402 - FERROL
Tel./Fax: 981 359 171

DECOCVADRO, S.L.
COMERCIAL DE BRICOLAGE Y FERRETERIA

Especialistas en:

- Armarios empotrados
- Puertas blindadas
- Puertas de interior
- Muebles a medida
- Encuadernación de cuadros
- Objetos de regalo
- Junquillos, frisos y tarimas

"Aproveche durante este mes nuestras ofertas"

en Portugal, pero ignora igualmente a canto, anque ten no seu poder, da venda do mesmo, 1660 reais. Engade que, antes de casar, tiña ela moitos máis bens e polbos e outros enxovais de moito máis valor dos que agora ten. E engade que gastou moito en Portugal cos funerais polo home. Remata o inventario, que asina, entre outros, seu propio sogro.

En “La villa de Portonovo a dos días del mes de mayo de mill y seiscientos y veinte y nueve”, a petición da súa viúva, Inés da Fonte, faise reconto dos bens de Alonso de Reis, mareante, morto hai 5 ou 6 meses. Deixou catro fillos menores: Inés, María, Xoán e Andrés. O inventario botou os seguintes bens:

Unha tinalla para o viño, unha mesa de gonzos con cadea, unha caldeira de “encascar” de cobre de poñer ó lume, un arcabuz cos seus frascos e unha espada, unha maseira de pao de “encascar redes”, 1 barril para o viño, unha “basía de palo viexa” e outra pequena, unha hucha de pao, unhas brazas de rede “casoeira” branca, 5 redes “casoeiras” vellas con cortizas e trallas, 7 brazas de rede branca sardiñeira nova e 1 rede sardiñeira vella chumbada. Dentro dunha hucha de madeira para roupa: 4 almofadas, unha de seda colorada e tres

brancas de lenzo vellas e cheas de “batumen”, 1 cabezal listado usado recheo de la, 5 sabas e 4 táboas de castaño. Declara tamén que a casa on de vive é propia e que na de Xoán de Nogueira ten un recipiente de quince canadas.

Se comparamos os dous inventarios, apreciamos unha notoria desigualdade económica; pero temos uns elementos comúns. Vexamos.

Ningún dos dous finados tiña barco propio, pero si aparellos dos comúns na época, a saber: sardiñeiras, é dicir, xeitos, espineis ou palangres e cazoeiras ou raeiras, así

como liñas. Cómpre facer notar que, malia escribir todo en español, as redes son “sardiñeiras”, “casoeiras”, teñen “trallas” e están “chumbadas”, tal como hoxe falan os nosos mariñeiros, mesmo co seseo. E non faltaban as maseiras de madeira e as caldeiras de cobre para encascar, o mesmo que aínda hai poucos anos entre nós. Ó non haber mención a embarcacións, hai que pensar que andarían ó mar en barcos alleos, aportando os seus quiñóns de aparello. Malia a pobreza do segundo, non faltaba a tinalla para o viño, pero non había comparación co anterior que tiña toneis para branco, tinto e ullán. O enxoval do primeiro era rico en cantidade e en calidade, facendo notar as moitas almofadas recheas de la contra as poucas do segundo e recheas de “batumen”, o que supoño sería palla, certamente moito máis barata e que se empregaría ata que, anos despois, fose substituída pola folla

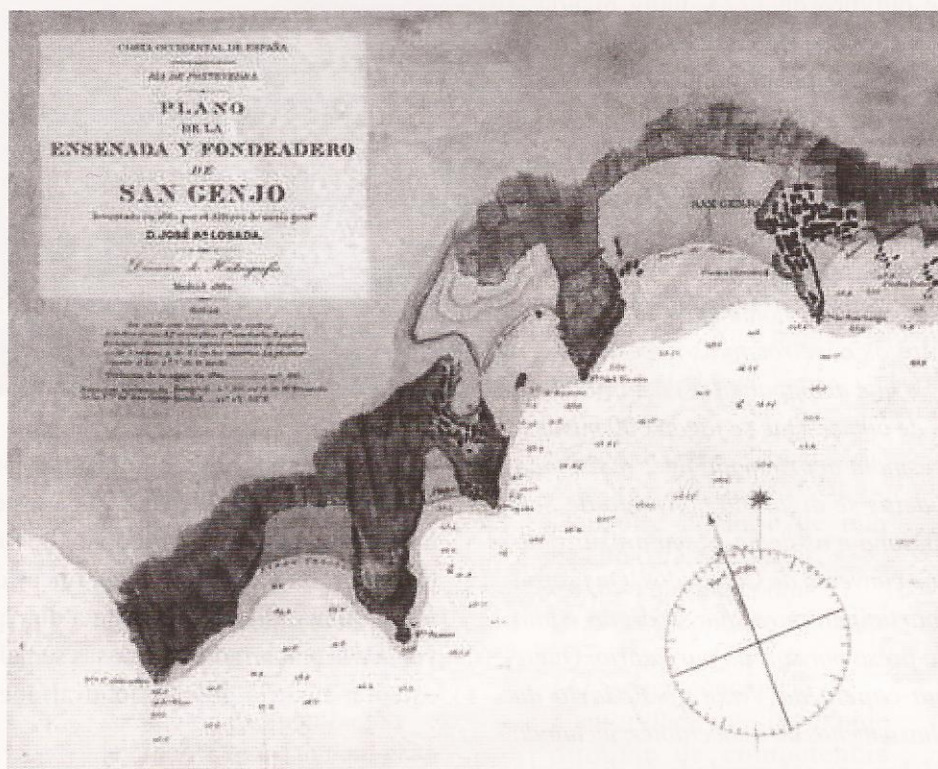
do millo chegado de América.

Merece ser considerado o feito de ter o primeiro un número importante de facenda en diferentes casas. Esta práctica durou ata hai poucos anos, pois os mariñeiros que conseguían facer algo de diñeiro procuraban investilo, mercando vacas, eguas e ovelas “á ganancia”, é dicir, poñendo o diñeiro e entregando os animais a un labrador con poucos

recursos que os tería como propios, pero indo a medias nas plusvalías por venda dos mesmos ou das súas crías. Era un xeito de diversificar capitais e de ter algo relativamente seguro na súa incerta profesión nos tombos do mar.

Vexamos agora un terceiro caso, anque teña lugar 150 anos despois, o que invalida calquera tipo de comparación; pero que considero de interese por amosar unhas preocupacións do finado que hoxe poden resultar chocantes e amais por pertencer a unha familia ben coñecida en toda España.

No lugar do Casal, freguesía de San Estevo de Noalla, fai

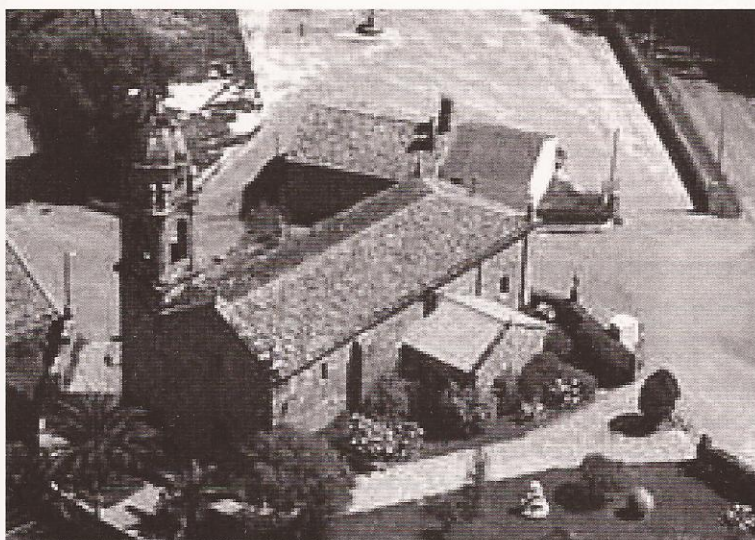

testamento D. Alonso J, Fernández Abila y la Cueva. Este apelido, Ávila y La Cueva, pertence a unha familia que arranca desde D. Beltrán de La Cueva, primeiro Duque de Albuquerque, valido de El Rei Henrique IV “O Impotente” e que levou a sona de ser pai de Xoana “A Beltranexa”. En 1622 chegou a Tui o bispo D. Pedro de Herrera e no seu séquito viña un matrimonio -descendentes os dous de D. Beltrán- que quedarían asentados en Galicia, onde tanto o chegado (notario da Audiencia Episcopal) como os sucesores irían desempeñando postos de relevancia. Un dos descendentes, Francisco Ávila y La Cueva, redactou a mediados do século XIX unha espléndida historia das terras do bispado de Tui que viu a luz en edición facsimilar en 1995³.

Don Don Alonso, membro desta familia e asentado en Noalla, fai, o 3 de outubro de 1773, unha manda testamentaria da que agora non me interesa tanto enumerar os bens que deixa canto as indicacións *post mortem* con vistas a conseguir evitar ou, cando menos, recortar a estancia no purgatorio. Vexamos as súas disposicións: *Que o enterren co hábito completo de franciscano nunha das dúas sepulturas que dos seus antepasados ten na capela maior da igrexa parroquial. Que asistan ó funeral, se poden, tódolos cregos do partido e non menos de 20. Que vistan 8 pobres, de entre os caseiros máis necesitados, con “Chupa y Calzón” e que acompañen o seu corpo ata igrexa; logo daráselles de comer. Que se fagan 600 misas rezadas, pagándose a esmola acostumada de 2 reais cada unha. Quere que 100 delas se digan no convento de San Francisco da vila de Baiona e as demais (sen prexuízo do dereito da parroquial) no convento de Cambados. Que sexan moitos os curas que participen para que se digan canto antes. Semella ter moita présa por saír do purgatorio. Quere unha misa cantada na capela da Virxe do Rosario da parroquial na que non haxa menos de 5 sacerdotes, incluíndo o párroco, e que se celebre coa solemnidade de diácono e subdiácono. Que, así como morra, saia inmediatamente un emisario con 27 reais ó convento de Cambados para que se digan xa “con toda prontitud” 9 misas rezadas no altar das Ánimas. Logo do enterro, quere un novenario na igrexa parroquial, no que cada día haxa unha vixilia e misa cantada con diácono, subdiácono e 5 sacerdotes, incluíndo o cura. A cera que se gaste no novenario que a poña a Confraría das Ánimas “de que soy Patrono”, para o que habrá que lle entregar 120 reais de vellón. Despois destas disposicións, que sen dúbida lle preocupaban ata a obsesión, nomea herdeiro e fai relatorio de bens.*

Como dixen antes, non é cientificamente lícito –polo desfase cronolóxico– facer comparacións entre esta manda testamentaria (por eso non cito os bens) e os inventarios dos dous mariñeiros; pero si podo facer notar o tremendo dispendio de esforzos e diñeiros dedicados exclusivamente a mercar a salvación eterna. Pola documentación contemporánea, sabemos que moitos pescadores, que tamén procuraban ser enterrados co hábito da pobreza franciscana, non deixaban, trala súa morte, propiedades de tanto valor como reais dedica D. Alonso a esta súa preocupación.

A xeito de curiosidade e para remate, vexamos unha

mostra do castrapo empregado por estes escribáns, encargados desde o século XVI da castelanización de Galicia e moi ignorantes eles do propio idioma que están a espallar. Ó facer referencia a unha das fincas da herdanza de Ávila y La Cueva, di que se chega a ela “por la congostra que venía a la embarrada...”. Cousas semellantes aínda se poden escoitar hoxe a galegos mal alfabetizados en español.

¹ FONTES: Arquivo Histórico Provincial de Pontevedra. GARCÍA DE LORES, Gonzalo: G. 385, 20/III/1623 e 2/IV/1629. PADIN Y GÓMEZ, Domingo Antonio de: G. 482, 3/X/1773.

² Sobre esta cuestión teño un extenso traballo en prensa: “Achegamento á pesca, ós seus protagonistas e ós seus territorios (S. XII-XVI)” in *Simposio de Historia Marítima do Século XII ao XVI. Pontevedra e o Mar*. Concello de Pontevedra.

³ ÁVILA Y LA CUEVA, Francisco (1995): *Historia civil y eclesiástica de la ciudad de Tuy y su obispado*. 4 tomos. Ed. facsimilar con estudio de Clodio González Pérez. Consello de Cultura Galega, Pontevedra.